

Keménykalap és krumpliorr

A játék, ami a felnőtt embernél a túlfeszített idegek pihentetésére szolgál, a gyermeknél természetes életforma. És talán több is ennél: erőpróba az igazi életre, tudatos vagy öntudatlan tréning a felnőtté váláshoz.

Az ifjúsági filmek írói, rendezői érzik, tudják ezt és nem ártatlan gyermek-angyalokat szerepeltetnek, hanem kis embereket, akiknek észjárása, logikája, viselkedése, reakciója a környező világra majdnem olyan, mint a felnőtteké. Ez a majdnem-olyanság büvöl el minket Bácskai Lauró István *Keménykalap és krumpliorr* című mesefilmjében is. Ezeknek a gyerekeknek nincs semmiféle kisebbségi érzésük a felnőttekkel szemben, sőt, bizonyos értelemben inkább fölényben érzik magukat és elnézően mosolyognak a komoly emberek naivságán. És igazuk van. A felnőttek teljéhatalma, az apák parancsuralma már rég a múlté. Az uralmat átvették a fiatalok. Azok a gyermekek, akik beleszülettek olyan ismeretekbe, amiket az apák csak verejtékezve szereznek meg, vagy sehogysam. És ez a velük született vagy iskolában szerzett többlettudás megszünteti a kicsinyek kiszolgáltatottságát a nagyok világában. Ma inkább a nagyok, az apák szorulnak védelemre a szigorúan ítélkező, zsarnoki fiakkal szemben.

Alfonzó

A Czukás István regényéből készült film, amelynek televíziós változata nemcsak itthon aratott sikert, de külföldön is feltűnést keltett — a hollywoodi tévé-világfesztiválon elnyerte Az év legjobb gyermekfilmje címet — kajánul és olykor kicsit túlzottan gyerekpártian is, ábrázolja ezt a valóságosan létező tragikomikusan fordított viszonyt. Bácskai Lauró és Czukás gyereksapata vállalkozó szellemű, kalandos kedvű, tehetséges fiúcskákból áll. A felnőttek hozzájuk viszonyítva valamiképpen csökkent értelműeknek tetszenek. Nemcsak az elátkozott fagyaltárus (Alfonzó), akit azzal rágalmaznak és tesznek anyagilag-erkölcsileg tönkre, hogy mérgezett, romlott fagyaltot árul, de az állatkert igazgatója (Haumann Péter), az állatkerti alkalmazottak, a plakátragaszók, vagy a mindenkiben beteg szimatoló, túlbuzgó orvos — kicsit mind úgy viselkednek, mint az idioták. Csak a gyerekek és állatok normálisak ebben a bájos ifjúsági történetben. A gyerekek, akik egyenrangú partnerként csak a kutyájukat, esetleg a majmokat ismerik el, tekintélye pedig egyedül az oroszlának és az óriáskigyónak van előltük. A körülöttük csetlő-botló felnőtteket csak eszközöknek tekintik, akiket megátszott ártatlansággal felhasználnak céljaik érdekében. Ezek a célok gyerekesek, képzeletdúsak, de ugyanakkor reálisak és humanusak is. Egy beteg kis barátjuk kedvéért cirkuszt szándékoznak alapítani, „világszámokkal” és „vadállatokkal” az ágyhoz kötött unatkozó kislány szórakoztatására. De a szervezetség, a találékonyság, ahogyan céljukat megközelítik és megvalósítják, átejtve a gügye felnőtteket — egyáltalán nem gyerekes.

A jelenség egyébként — a felnőtt és gyermekvilág éles elkülönülése — általában jellemző ifjúsági filmjeinkre. Kevés kivételtől eltekintve, mint ha íratlan szabály lenne a fiatalokról szóló filmekben a gyermektársadalmat szembeállítani a felnőttek világával. Sémává lett hagyomány ez, de ezenfelül, mint minden közhely,

a valóságos helyzet tükörképe is. Nincs is kedvünk efféle komolykodó filmelméleti kérdésekkel bibelődni, amíg önfeledten úszkálunk, ringatózunk a mese tündérvalóságában.

A filmkritikus csak akkor bújik ki belőlünk — alkárcsak a megrágalmazott fagyaltosból a gonosz intrikus — amikor a rendező kikökönt miniket a meséből. A film egyik legfőbb erénye a rejtett ironia. Az a kettős tükör, mely nemcsak nagyít, de kicsinyít is. De Bagaméri, a gyerekek tervét szüntelenül keresztezni akaró, különös állóötzetekben feltűnő elkeveredett olasz fagyaltos, egyszerre akar gonosz és nevetséges lenni. A két ellentétes tulajdonság egy személyben semlegesíti egymást.

Más a helyzet a filmben ritkán, de annál nagyobb súllyal szereplő tolvaj-huligán figurával. Ez a mesebelien gonosz, valódi félelmet keltő külvárosi kamasz igazi gengsztertípus. Ebben a sötét tekintetű, elszánt fickóban — Timár Béla színészi remeklése — csak az a meseszű, hogy nem kasszát fúr, vagy OTP-pénztárost fenyeget meg életveszélyesen — hanem játszótéri gyerekeket. Nem ékszert rabol magányos öregasszonyoktól — hanem majmokat lop az állatkertből. Azonfelül még egy (mesterien fotografált!) elcsent óriás-kigyót is rejteget bódéjában.

Ráday Mihály operatőri telitalálata az a jelenet, amikor a cirkuszi mutatványokat szervező gyerekek, trükkösen — a gyermekrádió munkatársainak adják ki magukat — be-lopakodnak az állatkertbe, azzal a céllal, hogy az oroszán hangját, rejtett kis magnójukkal ellopják. A gyerekcsoport és vezérük (Kovács Krisztián, aki a mesebeli gyerekcsoportnak ugyanolyan vezéregénysége, mint amilyen legyőzhetetlen sztárja a gyermekfilmeknek) a rácsok mögül figyelik a vadállatokat. Órákig állnak bűvöletben és várják, hogy a királyi közönnyel fekvő, vagy sétálgató néma oroszánpár elbődüljön. A filmet ezekért a jelenetekért nézzük „korhatár nélkül” belefeledkezve a mesébe. Amíg ennek a két rokonvilágnak — a gyermekek és állatok világnak — összjátéka meggyőző és természetes, nincs is baj.

A kijózanodás pillanata a megvalósult cirkusszal, a beharangozott

„világszámokkal” következik el. A történet felgyorsult tempója hirtelen leáll, olyan váratlan zökkenővel, mint amikor egy száguldó gépkocsit minden ok nélkül hirtelen lefékeznek. Amint a film zárójeleneteiben kezdetét veszi a cirkusz, kezdetét veszi az unalom is. A dilettantizmus két nagy veszélye ólálkodik a bekonferált mutatványok körül: a terjen-gösség és az üres járatokkal elnehezdedt, erőszakolt mulattatási szándék. Ezekben a filmkockákban a felnőtt filmek gyakori hibáját utánozza az eddig jókedvvel, jó érzékkel rendezett gyermekfilm. Nincs több cselekmény, elfogyott a mondanivaló — ragasszunk hozzá egy kis bohóckodást! Megnevetetni az embereket szép mesterség, de nehéz. A bohócmesterség pedig komoly dolog. Csak látszólag játék, valójában művészet. Ez alkalmommal még a minden szerepében hiteles és meggyőző Páger Antal sem tudta elhíttetni velünk — bármennyire elbűvölő volt bohóc-maskarájában —, hogy ő Leopold, a hajdani híres bohóc. Lehet, hogy egy beteg kislányt, akinek „középfüle és mellhártyája” van, elszórakoztatják ezek az akarva nem akarva ügyetlenkedő amatőrbűvészkedések, de az egészséges korhatárnélküli gyermek- és felnőttközönséget, azokat, akiknek „humoruk van”, biztosan nem.

Sajnáljuk, hogy a film vége elromlott mint az elátkozott Bagaméri fagyaltja. Hiszen olyan kellemes perceket töltöttünk a gyerekekkel, kutyákkal, majmokkal, olyan otthon éreztük magunkat az állatkertben és a játszótéren, a „dörzsölt” gyerekhaddal. Megelégedtünk volna azzal a sikerlémmel és boldog végkifejlettel, amit a fagyaltos kapott, akinek „rehabilitáltak” és újrafelfedezték kitűnő és világhírű, csak a rágalommal megfertőzött készítményét. És gonosz kritikusi álcánkat letetve, mi is olyan jóságos és boldog nézőként távoztunk volna a sajtóbemutatóról, mint ahogy az elátkozott Bagaméri cifra álruháit letetve, jóságos gyermek-, ember- és állatbarátként búcsúzott el hajdani ellenségeitől: Kovács Krisztiántól, Berkes Gábortól, Hamar Páltól, Gruber Istvántól és a filmcsapat többi tehetséges kis embereitől.

MÁGORI ERZSÉBET